

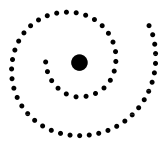
Rantakurvin (*Xenus cinereus*) esiintymisestä ja suojele- mahdollisuuksista Lapin läänissä

Pentti Rauhala

Rantakurvin (*Xenus cinereus*)
esiintymisestä ja suoje-
lumahdollisuuksista
Lapin läänissä

Pentti Rauhala

LAPIN
YMPÄRISTÖKESKUS

LAPIN YMPÄRISTÖKESKUKSEN RAPORTTEJA 6 | 2008
Lapin ympäristökeskus

Taitto: Ritva-Liisa Hakala
Kansikuva: Piia Juntunen

Julkaisu on saatavana myös internetistä:
www.ymparisto.fi/lap/julkaisut

Yliopistopaino, Helsinki 2008

ISBN 978-952-11-3202-5 (nid.)
ISBN 978-952-11-3203-2 (PDF)
ISSN 1796-1971 (pain.)
ISSN 1796-198X (verkkokj.)

SISÄLLYS

Johdanto	5
Rantakurvin historia Suomessa	6
Rantakurvin nykytila Suomessa	8
Elinympäristö	8
Muutto ja pesiminen	8
Pesimisalueet Lapissa	9
Uhkatekijät.....	9
Suojelusuunnitelma	11
Rantakurvi kirjallisuudessa	12
Liite: Harkintaa kahlaajarannoille	13
Kuvailulehti	15
Presentationsblad	16

Johdanto

Tämä selvitys on laadittu Lapin ympäristökeskukselle rantakurvipopulaation suoje-
lus suunnitelmaksi Lapin läänissä.

Rantakurvi on Suomen uhanalaisimpia lintuja, sillä pesijöitä oli vuosina 2007–2008 enää 3–5 paria. Rantakurvin tilanne on arvioitu maamme viimeisimmässä uhanalai-
suusluokittelussa *äärimmäisen uhanalaiseksi* (Rassi ym. 2001). Viime vuosina pesi-
mäpaikkakuntia ovat olleet Oulu, Kemi ja Kemijärvi. Rantakurvien määrä on ollut
laskusuunnassa jo viimeisen parinkymmenen vuoden ajan, sillä enimmillään pesijöitä
oli noin 30 paria (Ojanen & Rauhala 1997). On tärkeää etsiä syitä populaation pie-
nenemiseen ja keinoja kannan saamiseksi nykyistä suuremmaksi.

Tässä selvityksessä esitetään rantakurvin historiaa Suomessa, pesimäpaikkavaati-
muksia, kannan viimeaikaista kehitystä ja suojelun mahdollisuuksia.

Rantakurvin historia Suomessa

Rantakurvi kuuluu itäisen taigavyöhykkeen eksoottisiin lajeihin. Sen yhtenäinen pesimäalue ulottuu lännessä Vienanmeren koillisrannikolta Ääniselle. Rantakurveja tavataan pesivänä läntisessä Euroopassa vain Suomessa, missä on pieni erillisesiintymä Perämeren rannikolla ja Kemijärvellä (Ojanen & Rauhala 1997).

Suomen ensimmäiset rantakurvilöydöt ovat 1800-luvulta lähes 200 km nykyiseltä pesimäalueelta etelään. Varhaisimmat havainnot tehtiin Kokkolassa kesäkuussa 1884, jolloin Hugo Krank löysi 4-munaisen pesän (Krank 1898) ja F. Hellström poikueen. Seuraavat pesinnät todettiin Pyhäjoella, missä vuosina 1894–1896 pesi vuosittain 1–2 paria, minkä lisäksi vielä vuodelta 1913 on paikalta tiedossa kaksi pesälöytöä (Merikallio 1916). Pesimäaikainen havainto lienee myös kesällä 1931 Paavo Pentzinin Kalajoella näkemät kolme rantakurvia, joista yksi ammuttiin (Haartman ym. 1963). Tämän jälkeen lajia ei tavattu pesivänä Suomessa 24 vuoteen. Todennäköisesti pieni kanta kuitenkin pesi Perämerellä jatkuvasti, mutta se jäi vähäiseltä tutkimukselta piiloon (Hildén & Hario 1993).

Rantakurvin luultiin jo kadonneen Suomen linnustosta, kunnes Nils Fritzén ja Rauno Tenovuo havaitsivat parin vuonna 1955 Oulunsalossa aikaisemmin tutkimattomalla alueella (Hildén 1958). Seuraavien vuosien tarkemmat tutkimukset paljastivat, että rantakurvi pesi vakituisesti Oulun seudulla. Nils Fritzénin vuosina 1964 ja 1965 värirenkain tehdyissä tutkimuksissa pesiviä pareja löydettiin 9–10 (Haartman ym. 1963). Korkeimmillaan Oulun seudun kanta oli 1980-luvun puolivälissä 12–13 paria. Siitä lähtien rantakurvien määrä on supistunut niin, että pesijöitä oli 1990-luvulla enää 3–4 paria (Väisänen ym. 1998) ja vuosina 2007 ja 2008 vain yksi pari (Veli-Matti Pakanen, suull.).

Kemissä rantakurvi on pesinyt vuodesta 1965 lähtien (Jaakkola & Kotaniemi 1967). Pesintöjä todettiin 1965–1972 vuosittain 1–2. Pesijöitä saattoi olla enemmänkin, sillä kaikkia sopivia pesimäpaikkoja ei vielä silloin tiedetty tarkistaa. Vuosina 1973–1979 pesijöitä löydettiin jo 5–8 paria (Rauhala 1980). Suurimmillaan kanta oli 1980-luvun puolivälissä 13–15 paria. Kannan pieneneminen 1990-luvulla ei ollut yhtä jyrkkää kuin Oulussa, sillä 1999–2001 atlaskartoituksessa määräksi saatiin vielä noin 10 paria (Rauhala & Suopajarvi 2002). 2000-luvulla parimäärä suorastaan romahti, sillä vuosien 2007 ja 2008 kartoituksissa löydettiin vain kaksi paria. Vuonna 2007 toisen parin pesintä ilmeisesti epäonnistui (taulukko 1).

Kemin ja Oulun seutujen lisäksi rantakurvi on pesinyt myös Kemijärvellä. Siellä ensimmäinen pesintä varmistui vuonna 1982, jolloin Seppo Saari tapasi emon ja poikasen (Jokimäki & Punnonen 1985). Sen jälkeen pesintä on todettu 1987–1988 (Jokimäki 1992), 1990 ja vuodesta 1995 lähtien ilmeisesti säännöllisesti vuoteen 2005 asti (Kauko Uino suull.). Myös vuosina 2006–2008 rantakurvi oli paikalla, mutta pesintää ei varmistettu (Pirkka Aalto suull.). Pesijöitä on ollut vuosittain vain yksi pari lukuun ottamatta vuotta 1995, jolloin pesi kaksi paria.

Muulla Suomessa rantakurvi on pesinyt Joensuussa Höytiäisen kanavan suistossa vuonna 1967 (Hyttinen ym. 1967).

Tunnettujen pesimäpaikkojen lisäksi rantakurvi on saattanut pesiä myös muualla. Tornion Kuusiluodossa tavattiin yksi lintu 29.5.1974 (Juha Ylimaunu ym./teoksessa Rauhala 1980), jolloin saarella oli pesimiseen sopiva jätevesiallas. Keminmaassa Elijärven kaivoksella on tehty useita havaintoja soidintavasta linnusta vuosina 1982–1997 (esim. Rauhala 1992a). Simon ulkosaaristossa tapasin soidinta esittävän rantakurvin 22.6.2007. Myös 14.6.2008 rantakurvi esitti soidinta samalla paikalla (Jouko Kärkkäinen, suull.). Pesintää näiltä paikoilta ei kuitenkaan ole varmistettu. 20.6.2005 näin Tornion saaristossa etelään päin muuttavan rantakurvin, joka tuli Kuusiluodosta ja Outokummun Röyttän tehtaalta päin. Kyseisen tehdasalueen linnusto tunnetaan suhteellisen huonosti

Taulukko 1. Rantakurvin parien määrä Kemin seudulla vuosina 1965–2008.

	Parien määrä
1960-luku	1–2
1970-luku	1–8
1980-luku	10–15
1990-luku	8–13
2000-luku	2–10

Rantakurvin pesä kaatopaikalla. Kuva Pentti Rauhala.

Rantakurvin nykytila Suomessa

Elinympäristö

Yhtenäisellä asuinalueellaan Venäjällä rantakurvien suosiossa ovat metsien läpi virtaavat pienet joet, joita reunustavat hiekkaiset rannat, sekä järvien, soiden ja jokien lietteiset ja suopohjaiset tulvaniityt, saaret ja lahdemat (Dementev & Gladkov 1954).

Suomessa rantakurvien pesimäpaikat ovat toisenlaiset, sillä täällä ne pesivät pääasiassa merenrannikolla ja lähisaarilla (Rauhala 1994), kolmena vuonna jopa ulkosaaristossa 20 km mantereesta (Merilä 1976, Rauhala 1994).

Kemin populaatiosta 80–90 % on pesinyt teknokulttuurin muovaamilla alueilla, kuten ruoppauslietteillä, täytemailla ja jätealueilla, sekä loput rantaniityillä, jotka ovat em. biotooppien läheisyydessä tai missä on veden kuljettamaa puujätettä (Rauhala 1994). Toisin kuin Siperiassa Kemin pesimäpaikkoja luonnehtii avoimuus, jossa on lyhyttä kasvillisuutta. Useimmiten seuralaisena on ollut samanlaiset ympäristövaatimukset omaavia lintuja, kuten kala- ja naurulokkeja, kala- ja lapintiioja, meriharakoita, tyllejä, punajalkavikloja sekä karikukkoja.

Aikaisemmin tärkeä vaikutus rantakurvin esiintymiseen oli Kemijoen uitolla, joka lopetettiin vuonna 1991. Sen vaikutuspiirissä pesi joinakin vuosina jopa noin puolet Kemin rantakurveista. Tärkeimmät pesimäpaikat olivat uittoväylien ruoppauksista syntyneet lietealueet. Tehtaiden läheisyydessä oleville vesialueille varastoidut puuniput olivat rantakurvin suosimia ruokailupaikkoja.

Muutto ja pesiminen

Rantakurvi on keväällä myöhäisimpiä muuttolintujamme. Vuosina 1967–2008 ensimmäinen muuttaja on tavattu Kemin seudulla keskimäärin 19.5. Varhaisin ensihavainto on tehty 6.5. ja myöhäisin 29.5. Kevätmuutto voi venyä pitkälle kesäkuuhun.

Pesiminen alkaa välittömästi muutolta saapumisen jälkeen Kemissä varhaisin pesijä on aloittanut muninnan noin kuukausi ennen myöhäisintä; 23.5.1983 3 muna ja 25.6.1976 1 muna, myöhemmin 4 muna (Rauhala 1994). Molemmat puoliset hautovat vuorotellen. Vapaana oleva lintu voi käydä ruokailemassa jopa parin kilometrin päässä pesäpaikalta. Haudonta kestää noin kolme viikkoa, ja poikaset lähtevät pesästä pian kuoriutumisen jälkeen. Aluksi molemmat puoliset huolehtivat poikasista. Kuitenkin usein jo muutaman vuorokauden kuluttua naaras hylkää perheensä, joka jää koiraan huolehdittavaksi. Poikaset varttuvat niin nopeasti, että ne ovat lentokykyisiä jo noin kahden viikon ikäisinä.

Ensimmäiset naaraat aloittavat paluun talvehtimisalueille jo kesäkuun loppupuolella. Varhaisin muuttaja on nähty 20.6.2005, jolloin Tornion saaristossa muutti yksi rantakurvi pienessä suokukkoparvessa kohti etelää. Koiraat ja nuoret lähtevät perässä heti poikasten tultua kunnolla lentokykyisiksi tavallisimmin heinäkuun puolivälissä. Myöhäisimmätkin rantakurvit ehtivät yleensä aloittaa muuttomatkansa heinäkuun puolella, ja elokuussa niitä tavataan enää harvoin. Kemin myöhäisin viivytelija on havaittu 18.8.1985. Rantakurvin vierailu pesimäpaikoillaan on siis todella pikainen kestäen naarailla vain reilun kuukauden ja koirailta pari kuukautta.

Suomen rantakurvit talvehtinevat pääasiassa Itä- ja Etelä-Afrikan rannikoilla sekä Arabian niemimaalla (Pöyhönen 2000). Osa kannasta suuntaa kulkunsa myös Länsi-Euroopan kautta Afrikkaan, sillä esim. Ranskasta on löydetty Suomessa rengastettu rantakurvi (Cramp & Simmons 1983).

Pesimisalueet Lapissa

Kemissä rantakurvi on pesinyt 18 paikassa, joista 11 on tekobiotooppeja, neljä merensaaria ja kolme sisäveden saaria. Tekobiotoopit ovat olleet teollisuusalueita, kaatopaikkoja ja täytemaita. Lähes kaikissa niistä on ollut paljon puujätettä. Meren saarten pesinnät ovat olleet mantereen lähisaarissa yhtä lukuun ottamatta, joka oli ulkosaaristossa n. 20 kilometrin päässä mantereesta. Sinne toinen rengastettu emo siirtyi Haukiputaan saaristosta (Nils Fritzén suull.). Merialueen pesimäsaarista kolme on luonnontilaisia ja yksi vanhaa teollisuusaluetta. Sisävesien pesimäsaarista yksi on luonnontilainen ja kahdelle on ruopattu lietettä.

Kemijärvellä rantakurvi on pesinyt vain teollisuusalueen tekobiotoopilla.

Rantakurvi pesii mielellään vesien lähellä olevilla avoimilla ruoppausliete- ja jätealueilla. Kuva Pentti Rauhala.

Uhkatekijät

Rantakurvin vähenemisen suurimpia syitä on lajin suosimien avoimien tekobiotooppien väheneminen umpeen kasvun seurauksena. Kemissä Kemijoen uiton loppuminen vuonna 1991 oli paha isku rantakurvin elinmahdollisuuksille. Uittoväyliä jouduttiin ruoppaamaan säännöllisin väliajoin, jolloin syntyi aina uusia avoimia pesimäalueita umpeen kasvaneiden tilalle. Nykyisin kaikki ruoppauslietealueet kasvavat pensaikkoa tai nuorta koivikkoa.

Uittamisesta ja puiden käsittelystä karkasi vesiin paljon parkkia ja muuta puujätettä, joka ajautui rannalle muodostaen niin rantakurville kuin monelle muullekin linnulle houkuttelevia pesimis- ja ruokailupaikkoja. Puujätettä vajosi runsaasti myös veden pohjaan, mistä sitä siirtyi ruoppauksissa lietealueille. Lisäksi puiden vedessä olevat varastointialueet olivat tärkeitä rantakurvin ruokailupaikkoja.

Myös kaatopaikkojen väheneminen ja aikaisempaa huolellisempi hoito ovat vähentäneet rantakurvin pesimismahdollisuuksia. Kaksi pesimispaikkaa on autioitunut käytöstä poistetun teollisuusalueen ruohottumisen ja pensoittumisen takia.

Pienen populaation uhka on myös sukusiitos, joka on voinut heikentää lisääntymiskykyä ja elinmahdollisuuksia.

Pedoista uhkana ovat olleet kettu, minkki ja viime vuosina hurjasti runsastunut supikoira. Näistä kettu ja supikoira jopa pesivät rantakurvialueilla. Eräältä ruoppauslietealueelta löytyi myös kesyn siniketun pesä (Rauhala 1982). Pesiä on yritetty hävittää maanomistajan luvalla.

Uhkana ovat myös varikset, joita pesii ja ruokailee jokaisen rantakurvin pesimäpaikan lähellä. Myös kalalokit rajoittavat ilmeisesti rantakurvi pesintää poikasia tappamalla. Uiton aikana suuri osa kalalokeista pesi puuvarastoaltaissa reunapuomien ja puunippujen päällä, mistä ne siirtyivät vesivarastoinnin loputtua läheisille rantakurvin suosimille tekobiotoopeille. Jonkin verran tuhoa on voinut saada aikaan myös karikukko, joka ohi kulkiessaan lyö nokalla muniin reikiä ja pahimmassa tapauksessa jopa ryöstää munia. Häiriötilanteet, joissa emo joutuu poistumaan pesältä, lisäävät aina pesän tuhoutumisen riskiä.

Kaatopaikoilla on joitakin pesiä tuhoutunut myös tahattomasti, koska ne eivät ole olleet työntekijöiden tiedossa.

Pääasiassa Keski-Euroopasta kotoisin olevat munankerääjät olivat suuri uhka etenkin 1970- ja 1980-luvuilla. Sen jälkeen kiinnostus hiipui mahdollisesti siksi, että munia saa nykyisin helpommin Venäjältä.

Kettu on yksi rantakurveja uhkaavista pedoista.
Kuva Ilpo Kojola.

Suojelusuunnitelma

- Avoimet alueet ovat rantakurvin esiintymisen elinehto. Eniten sopivaa pesimisaluetta on nykyisin teollisuusalueilla ja kaatopaikoilla, jotka pyritään pitämään mahdollisimman avoimina.
- Kaatopaikkojen ja täytealueiden maisemoinnissa vältetään puhdistamolietteen käyttöä. Lietteen levittämisen jälkeen alue ruohottuu jo vuodessa rantakurville kelpaamattomaksi.
- Teollisuusalueiden kaatopaikat tasoitetaan niin, että pinnalle jää paljon puujätettä.
- Kaatopaikkojen ja jätekenttien toiminta keskitetään rantakurvin pesimäajaksi 20.5.–20.7. niin, että alueille jää rauhallisia kolkkia.
- Tehdään yhteistyötä paikallisten metsästysseurojen ja riistanhoitoyhdistyksen kanssa kettujen, minkkien ja supikoirien hävittämiseksi pesimäalueilta.
- Rantakurvin pesimäalueet rauhoitetaan asiattomilta kulkijoilta uhanalaisten merikotkan, maakotkan, sääksen ja muuttohaukan tapaan niin, että vain yksi henkilö seuraa kutakin pesintää.
- Rantakurvipaikkakunnille nimetään vastaava, jonka tehtävänä on seurata sovitun suunnitelman mukaan tilannetta ja raportoida siitä vuosittain Lapin ympäristökeskukselle ja pesimäpaikkojen yhteyshenkilöille.
- Lapin ympäristökeskuksen ja pesimäalueiden yhteyshenkilöt sekä rantakurvi-vastaavat kokoontuvat syksyisin pohtimaan tilannetta ja tekemään ehdotuksia rantakurvin suojelemiseksi. Kokoonkutsujana on sopimuksen mukaan Pohjois-Pohjanmaan tai Lapin ympäristökeskus.

RANTAKURVI KIRJALLISUUDESSA

- Cramp, S. & Simmons, K.E.L. (toim.) 1983: The Birds of the Western Palearctic. Vol. III. - Oxford University Press, Oxford.
- Dementev, G.P. & Gladkov, N.A. 1954: Ptitsi Sovetskogo Sojusa. - Moskva.
- Haartman, L. von, Hildén, O., Linkola, P., Suomalainen, P. & Tenovuo, R. 1963: Pohjolan linnut värikuvin 1. - Otava, Helsinki.
- Hildén, O. 1958: Eräitä lintulöytöjä Perämeren rannikolta. - *Ornis Fennica* 35: 28–37.
- Hildén, O. & Hario, M. 1993: Muuttuva saaristolinnusto. - *Omakustanne*, Forssa.
- Hyttinen, J., Kapanen, M., Liimatta, P. & Tiussa, J. 1967: Rantakurvi pesivänä Höytiäisen kanavan suistossa Joensuussa. - *Ornis Fennica* 44: 80–81.
- Jaakkola, J. & Kotaniemi, A. 1967: Lintuhavainnot Kemistä ja sen ympäristöstä 1963–1966. - *Ornis Fennica* 44: 51.
- Jokimäki, J. 1992: Etelä- ja Keski-Lapin linnuston faunistinen katsaus 1983–89. - *Kokko* 12:1–21.
- Jokimäki, J. & Punnonen, P. 1985: Faunistinen katsaus 1973–82. - *Kokko* 8: 60–83.
- Krank, H. 1898: Fågelfaunan uti Gamla Karleby, Larsmo och en del af Kronoby socknar. - *Acta Soc. Fauna Flora Fennica* 15:1–67.
- Merikallio, E. 1916: Lintutietoja Pohjois-Suomesta III. - *Medd. Soc. F. Fl. Fenn.* 43:75.
- Merilä, E. 1976: Rantakurvi pesivänä Kemin ulkosaaristossa. - *Aureola* 1: 73–74.
- Ojanen, M. & Rauhala, P. 1997: Terek Sandpiper. - Teoksessa Hagemeyer, E.J.M. & Blair, M.J. (toim.) 1997: The EBCC Atlas of European Breeding Birds; Their Distribution and Abundance. - T & A D Poyser, London.
- Pöyhönen, M. 2000: Rantakurvin esiintyminen Suomessa. - *Linnut* 35: 14–19.
- Rassi, P., Alanen, A., Kanerva, T. & Mannerkoski, I. (toim.) 2001: Suomen lajien uhanalaisuus 2000. - Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus, Helsinki.
- Rauhala, P. 1980: Kemin-Tornion seudun linnusto. - *Omakustanne*, Kemi.
- Rauhala, P. 1982: Lenkillä siniketun kanssa. - *Sirri* 7: 120.
- Rauhala, P. 1983: Rantakurvi. - Teoksessa Hyttiä, K., Kellomäki, E. & Koistinen, J. (toim.), Suomen lintu-atlas, s. 188–189. - SLY:n Lintutieto, Helsinki.
- Rauhala, P. 1992a: Nuottijärven vuoro kadota kartalta. - *Sirri* 16: 28–29.
- Rauhala, P. 1992b: Rantakurvi. - Teoksessa Maailman uhanalaiset eläimet. Osa III, Suomi, s. 164–166. - Weilin & Göös, Vantaa.
- Rauhala, P. 1994: Kemin-Tornion seudun linnusto 2. - *Omakustanne*, Raahe.
- Rauhala, P. 2000: Kunnostus karkotti linnut Kemin Kattila- ja Haminalahdelta. - *Sirri* 25: 36–37.
- Rauhala, P. & Suopajarvi, P. 2002: Kemin lintu-atlas 1999–2001. - Kemin kaupunki.
- Väisänen, R.A., Lammi, E. & Koskimies, P. 1998: Muuttuva pesimälinnusto. - Otava, Helsinki.

Harkintaa kahlaajarannoille

Rantalintujen pesimäkauden alkaessa toivomme jokaisen rannoille suuntaavan lintuharrastajan lukevan tämän viestin ja ottamaan siinä annetut ohjeet huomioon retkillään. Erityisesti viestin allekirjoittajat ovat huolissaan Perämeren rannikon uhanalaisten rantalintujen pesimämenestyksen turvaamisesta. Häirinnän vaikutukset ovat uhka rantakurvin, lapin- ja etelänsuosirrin sekä pikkutiiran populaatioille, mutta yhtä lailla huonosti suunniteltu ja ajoitettu oleskelu pesimäpaikoilla aiheuttaa tavallisempienkin lajien pesintöjen tuhoutumista. Viestin tarkoituksena on tiedottaa häirinnän negatiivisista vaikutuksista rantalintuihin sekä ohjeistaa minimoimaan häirinnän vaikutuksia. Emme usko yhdenkään lintuharrastajan suhtautuvan välinpitämättömästi lintujen hyvinvointiin. Kysymys on ennemminkin aukoista tietämyksessä, joita pyritään seuraavassa paikkaamaan. Esimerkkilajina häirinnän vaikutuksista käytetään Perämeren rantalintulajeista uhanalaisinta eli rantakurvia.

Suomen rantakurvipopulaatio ja lintuharrastajien aiheuttama häirintä

Suomen rantakurvipopulaatio on häviämisen partaalla. Populaation koko on laskenut 1990-luvun loppupuolen 12–15 parista viime kesän 3–5 pariin. Laji on luokiteltu äärimmäisen uhanalaiseksi. Rantakurvipopulaatiota on pyritty pelastamaan monin tavoin – ennen kaikkea lajin pesimäpaikkoja on pyritty pitämään yllä kasvillisuutta raivaamalla. Rantakurvin pesintä on erittäin altis häirinnälle. Häirintää syntyy kaikenlaisesta ihmisen toiminnasta. Lintuharrastajien toiminta poikkeaa muista, koska lintuharrastajat hakeutuvat pesimäalueille nimenomaan lintujen takia. Häirintä voi olla voimakasta mm. bongaustapauksissa oli kyseessä sitten juuri rantakurvin tai jonkin muun rantakurvin pesäpaikalla tavatun lajin etsiminen. Rantakurvin suojelussa häirintää on aikaisemmin yritetty minimoida tietoja salaamalla. Tämä strategia on kuitenkin toiminut vain osittain, sillä monet kurvin nykyisistä pesimäpaikoista ovat varsin yleisesti tiedossa.

Pesimäpaikoilla liikkuminen

Monet rannoilla pesivät lajit ovat arkoja ja siten erityisen alttiita häirinnälle. Pesimäpaikoilla liikkumisen häiritsevää vaikutusta voi olla vaikea havaita, sillä monet lajit eivät varoittele haudonnan aikana lainkaan vaan häipyvät ensimmäisen varoitusaänen kuultuaan ruokailemaan. Pesimäpaikoilla liikkuminen voi vaikuttaa lintujen pesintään monin tavoin:

- 1) Pesien ja poikasten tallaantuminen. Pesimäalueella liikuttaessa on pesien ja poikasten tallaantumisriski suuri, koska niitä on vaikea havaita suojavärin takia. Pesät ja poikaset ovat pieniä sekä usein osittain kasvillisuuden peittämiä.
- 2) Munien ja poikasten kylmettyminen. Pesimäalueella tai sen reunamilla liikkuminen saa aikaan yleisen hälytystilan lintuyhteisössä. Pelkkä alueen reunalla liikkuminen voi tällöin karkottaa emot pesiltään. Emot palaavat pesilleen tai poikastensa luokse vasta vaaratilanteen loputtua eli ihmisen poistuttua. Emon poistuminen pesältä tai poikasilta aiheuttaa munien ja poikasten paleltumisriskin, joten pitkä oleskelu voi tuhota pesinnän. Kylmällä ja sateisella säällä munat ja etenkin poikaset kylmettyvät erittäin nopeasti.
- 3) Pesien ja poikasten saaliiksi joutuminen. Häirintä voi lisätä myös poikasten ja munapesien alttiutta jäädä pedon saaliiksi. Emon yhtäkkinen ja/tai jatkuva liikehdintä pesällä auttaa petoja (varis, lorkkilinnut ja nisäkäspedot) löytämään pesän. Poikasvaiheessa häirintä voi johtaa poikueiden hajoamiseen. Tiira- ja lorkkikolonioissa liikuttaessa häirintä saa aikaan sekasorron poikasten lähtiessä kävelemään, jolloin emot nokkivat toistensa poikasia.
- 4) Munien hautautuminen hiekkaan. Hiekkarannoilla kova tuuli saattaa haudata hautomattomat munat hiekkaan jo muutamassa minuutissa.

Varotoimet

Noudattamalla seuraavia yleisiä käyttäytymisohjeita, voidaan lintuharrastajien aiheuttaman häirinnän vaikutuksia minimoida merkittävästi:

- 1) Vältä pesimäpaikoilla liikkumista etenkin 1.5.– 30.7. välisenä aikana.
- 2) Kulje ainoastaan polkuja tai muidenkin käyttämiä reittejä pitkin.
- 3) Ota linnut huomioon käyttäytymiselläsi. Älä seisoskele pitkään samalla paikalla. Kulkemisen tulisi olla melko yhtäjaksoista: pysähdykset eivät saa olla lähekkäin tai kestää 10 minuuttia kauempaa. Sadesäällä tai kylmässä pesimäalueille ei tulisi mennä lainkaan!
- 4) Katso tarkkaan mihin jalkasi asetat. Rannoilla kannattaa kävellä vesirajassa tai matalassa vedessä. Näin vähennät tallaamisriskiä.
- 5) Tarkkaile koko ajan lintujen käyttäytymistä. Lintujen varoittelu on merkki pesinnästä. Varoitte-
telun voimakkuus yleensä lisääntyy pesinnän edetessä. Näkyvästi varoitteleviin kahlaajalajei-
hin kuuluvat mm. punajalkaviklo, tylli, pikkutylli, meriharakka, kuovi, mustapyrstökuiiri ja
karikukko. Toisaalta monet lajit varoittelevat vain vähän tai eivät ollenkaan. Ne lentävät usein
vain ruokailemaan. Hiljaisiin lajeihin kuuluvat mm. lapinsirri, suosirri, rantakurvi ja suokukko.
Kannattaa pitää mielessä, että lähes kaikkien rantaniityillä ja niittyjen rantaviivassa esiintyvien
lajien voidaan suurella todennäköisyydellä olettaa olevan pesiviä toukokuun lopulta heinäkuun
puolen välin tienoille asti.

Pyydämme, että lintuharrastajat ja lintumatkailuyrittäjät edistävät uhanalaisten lajien suojelua jättämäl-
lä niiden pesimäpaikat rauhaan rajoittamalla liikkumistaan tunnetuilla Perämeren kahlaajarannoilla.
Uhanalaisten rantalintujen suojelun eteen on tehty paljon työtä.

Vastuu pesintöjen onnistumisesta ja lajien tulevaisuudesta on meillä jokaisella.

Teemu Lehtiniemi
Suojelu- ja tutkimuspäällikkö
BirdLife Suomi

Taina Kojola
Ylitarkastaja
Lapin ympäristökeskus

Ari-Pekka Auvinen
Suojelutoimikunnan puheenjohtaja
Pohjois-Pohjanmaan lintutieteellinen yhdistys ry

Marketta Karhu
Ympäristönsuojeluyksikön päällikkö
Oulun kaupunki

Pentti Rauhala
Suojeluvastaava
Kemi-Tornion lintuharrastajat Xenus ry

Risto Pöykiö
Ympäristöpäällikkö
Kemin kaupunki

Jorma Pessa
Suunnittelija
Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus

Veli-Matti Pakanen
Tutkija
Oulun yliopisto

KUVAILULEHTI

Julkaisija	Lapin ympäristökeskus	Julkaisu-aika Marraskuu 2008		
Tekijä(t)	Pentti Rauhala			
Julkaisun nimi	Rantakurvin (<i>Xenus cinereus</i>) esiintymisestä ja suojelumahdollisuuksista Lapin läänissä			
Julkaisusarjan nimi ja numero	Lapin ympäristökeskuksen raportteja 6/2008			
Julkaisun teema				
Julkaisun osat/ muut saman projektin tuottamat julkaisut	www.ymparisto.fi/lap/julkaisut			
Tiivistelmä	<p>Julkaisun tavoitteena on Suomen harvinaisimpiin kuuluvan pesimälajin rantakurvin suojelu Lapin läänin alueella. Laji on maassamme häviämisen partaalla, sillä pesijöitä on enää muutama pari. Yli puolet kannasta pesii Lapin läänissä. Rantakurvin tilanne on arvioitu Suomen viimeisimmässä uhanalaisuusluokittelussa äärimmäisen uhanalaiseksi.</p> <p>Julkaisussa esitetään pääpiirteet rantakurvin esiintymishistoriasta Suomessa. Lapin läänin esiintymispaikoilta Kemistä ja Kemijärveltä selviävät pesimisvuosien parimäärät ja elinympäristöt. Lisäksi on tietoja rantakurvin muutosta ja pesimäbiologiasta.</p> <p>Selvityksessä pohditaan myös rantakurviin kohdistuvia uhkia, joista suurimpana pidetään lajin suosimien biotooppien umpeen kasvua. Erityisesti Kemijoen uiton loppuminen vuonna 1991 todetaan pahaksi iskuksi rantakurvin elinmahdollisuuksille. Vähentymiseen ovat voineet vaikuttaa myös monet pesiä ja poikasia tuhoavat eläimet. Pienen erillisen populaation lisääntymistä on saattanut heikentää myös sukusiitos.</p> <p>Rantakurvin suojelun kannalta merkittävämpänä toimenpiteenä pidetään pesäpaikkojen pitämistä avoimena. Keinoksi esitetään tilanteen kartoittamista vuosittain ympäristöviranomaisten, maanomistajien ja paikallisten tutkijoiden kesken. Lisäksi toivotaan yhteistyötä riistanhoitoyhdistysten kanssa pesätuholaisten torjumiseksi ja pesimäalueiden rauhoittamista asiattomilta kulkijoilta.</p>			
Asiasanat	rantakurvi, suojelu, suojelusuunnitelma, uhanalaisuus, Perämeri			
Rahoittaja/ toimeksiantaja	Lapin ympäristökeskus			
	ISBN 978-952-11-3202-5 (nid.)	ISBN 978-952-11-3203-2 (PDF)	ISSN 1796-1971 (pain.)	ISSN 1796-198X (verkkoj.)
	Sivuja 16	Kieli suomi	Luottamuksellisuus Julkinen	Hinta (sis.alv 8 %)
Julkaisun myynti/ jakaja	Lapin ympäristökeskus PL 8060, 96101 Rovaniemi Puh. 020 690 173, faksi (016) 310 340, Sähköposti: kirjaamo.lap@ymparisto.fi			
Julkaisun kustantaja	Lapin ympäristökeskus			
Painopaikka ja -aika	Yliopistopaino, Helsinki 2008			

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare	Lapplands miljöcentral			Datum November 2008
Författare	Pentti Rauhala			
Publikationens titel	Rantakurvin (<i>Xenus cinereus</i>) esiintymisestä ja suojelumahdollisuuksista Lapin läänissä (Om tereksnäppans (<i>Xenus cinereus</i>) förekomst och skyddsmöjligheter i Lapplands län)			
Publikationsserie och nummer	Lapin ympäristökeskuksen raportteja 6/2008 (Lapplands miljöcentrals rapporter 6/2008)			
Publikationens tema				
Publikationens delar/ andra publikationer inom samma projekt	www.ymparisto.fi/lap/julkaisut			
Sammandrag	<p>Publikationens mål är att skydda tereksnäppan i Lapplands län. Arten hör till de mest sällsynta häckande arterna i Finland. Arten håller på att dö ut i vårt land, ty det finns endast några häckande par kvar. Över hälften av beståndet häckar i Lapplands län. Situationen för tereksnäppan har i den senaste klassificeringen av utrotningshotade arter bedömts som akut hotad.</p> <p>Publikationen presenterar huvuddragen av tereksnäppans förekomsthistoria i Finland. Parantalet och livsmiljö de olika häckningsåren framgår på förekomstplatserna i Lapplands län, i Kemi och Kemijärvi. Därtill finns det uppgifter om tereksnäppans flyttning och häckningsbiologi.</p> <p>I utredningen dryftas även de hot som tereksnäppan utställs för, av vilka den största anses vara att de biotoper arten föredrar växer igen. Det faktum att flottningen i Kemi älv upphörde år 1991 konstateras vara ett hårt slag mot tereksnäppans livsbetingelser. Även många bon och fågelungar härjande djur har kunnat inverka på nedgången. Inavel har likaså kunnat försvaga förökningen av en liten separat population.</p> <p>Den mest betydande åtgärden för att skydda tereksnäppan är att hålla häckplatserna öppna. Som medel för detta föreslås att situationen kartläggs årligen av miljömyndigheter, markägare och lokala forskare. Därtill önskas samarbete med jaktvårdsföreningar för att avvärja skador på fågelbon och för att freda häckningsområdena från obehöriga vandrare.</p>			
Nyckelord	tereksnäppa, skydd, skyddsplan, utrotningshotad, Bottenviken			
Finansiär/ uppdragsgivare	Lapplands miljöcentral			
	ISBN 978-952-11-3202-5 (hft.)	ISBN 978-952-11-3203-2 (PDF)	ISSN 1796-1971 (print)	ISSN 1796-198X (online)
	Sidantal 16	Språk finska	Offentlighet Offentlig	Pris (inneh. moms 8 %) -
Beställningar/ distribution	Lapplands miljöcentral PB 8060, FIN- 96101 Rovaniemi Tel +358 20 690 173, fax +358 (0)16 310 340 E-mail: kirjaamo.lap@ymparisto.fi			
Förläggare	Lapplands miljöcentral			
Tryckeri/tryckningsort och -år	Universitetstryckeriet, Helsingfors 2008			

LAPIN
YMPÄRISTÖKESKUS

Lapin ympäristökeskus
PL 8060
96101 Rovaniemi
Puh. 020 690 173
Sähköposti: kirjaamo.lap@ymparisto.fi

ISBN 978-952-11-3202-5 (nid.)

ISBN 978-952-11-3203-2 (PDF)

ISSN 1796-1971 (pain.)

ISSN 1796-198X (verkkoj.)